

Автори-виконавці власних пісень не орієнтуються лише на авторські фестивалі, а беруть участь у інших музичних форумах, яких зараз по Україні налічується вже не один десяток. Кожен районний центр, кожне величезне місто обласного підпорядкування, громада ОТГ вважає за честь провести музичний фестиваль, адже це сприяє не лише розвитку музики як такої, а й її популяризації серед українців на всіх рівнях. Зрозуміло, що в таких умовах з'являється реальна можливість заявити про себе молодим талантам. І це дуже позитивна тенденція.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бард стрілецької музи // Боднарчук І. Між двома світами. – Донецьк, 1996. – С. 61–72.
2. Герасимова Г. П., Грузін Д. В. Купчинський Роман Григорович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2009. – Т. 5 : Кон – К. – С. 508. – ISBN 978-966-00-0855-4.
3. Гушак І. Комендант стрілецької стежі: (Тема січового стрілецтва у творах Р. Купчинського) // Вільне життя. – 1990. – 7, 8 квіт.
4. Данилевич М. Творчий портрет Романа Купчинського в курсі «Літературне краєзнавство» // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Літературознавство». – Тернопіль, 2000. – С. 53–56.
5. Іваницький А. Український музичний фольклор. Підручник для вищих навчальних закладів. – Вінниця, 2004.
6. Шре'єр-Ткаченко О.Я. Історія української музики. – Київ, «Музична Україна», 1990.

Сасанчин Петро

Науковий керівник – доц. Ороновська Лариса

ПІСЕННА ТВОРЧИСТЬ ОЛЕКСАНДРА БІЛАША У СУЧАСНОМУ СЕРЕДОВИЩІ НУШ

*«Упевнено прокладайте свій шлях
у мистецтві, даруйте людям
насоладу від спілкування
із справжньою
українською музикою».*
Олеся Білаш

Постановка проблеми. Українська пісенна культура - одне з найцінніших духовних надбань нашого народу. Неначе з бездонної криниці вона черпає нові мелодії, що линуць до людських сердець, зворушуючи їх, не залишаючи байдужими до прекрасного, до добра. Жанр солоспіву (романсу) привертав постійну увагу багатьох українських композиторів. Продовжувачами традицій композиторів-класиків були В. Косенко (автор близько 60 ліричних солоспівів), Г. Майборода, Ю. Мейтус (цикли романсів на слова А. Малишка, В. Сосюри, Лесі Українки, М. Джаліля, Е. Межелайтиса, Р. Бернса). Глибина і нетрадиційність задуму притаманна «Тихим пісням» В. Сильвестрова, які відтворюють у жанрі «вокальної медитації» ідеї гармонії духу, пошуку ідеалу краси, сенсу життя.

Україна здавна славилася піснями і музикою, наш народ співав у радості, і в горі, бо пісня - невід'ємна частина життя людини. І справді, неможливо уявити українську культуру без

пісень. Пісня посідає почесне місце у творчому доробку багатьох митців - від М. Лисенка до сучасних вітчизняних композиторів.

Одним із найяскравіших представників музичного світу України є видатний композитор-пісняр Олександр Білаш, найкращим учителем якого була неперевершена народна пісня мальовничої Полтавщини [2, с. 19].

Мета статті – прослідкувати популяризацію пісенної творчості О. Білаша у шкільному середовищі НУШ.

Виклад основного матеріалу. Масова пісня - різновид музично-поетичної творчості, що поєднує у собі кілька мелодико-інтонаційних джерел: народну селянську й міську романсову традиції, революційно-історичні пісні, марші та гімни. Саме цей жанр вправно й швидко відгукується на події суспільного життя, думки, почуття та мрії людей. У період громадянської війни й революції українські композитори створювали пісні-заклики, пісні-марші.

Патріотичний пафос, маршова урочистість, а інколи й глибока трагедійність вирізняють більшість стрілецьких пісень братів Б. і Л. Лепких, Р. Купчинського та М. Гайворонського («їхав стрілець на війноньку», «Чуєш, брате мій», «Гей, видно село») [1].

Надзвичайне поширення жанру української масової пісні припадає на 20- 30-ті роки. Оптимістичні за колоритом пісенні твори відображували в образній формі тогочасне життя, романтизували й ідеалізували пореволюційну добу, слугували засобом маскування її страшних реалій (голоду, репресій). На слова поетів П. Тичини, В. Сосюри, В. Блакитного, П. Усенка створювали пісні талановиті композитори К. Богуславський, П. Козицький, М. Вериківський, М. Коляда, Г. Верьовка, В. Верховинець та ін.

В історії професійної музичної творчості є композитори різного «гатунку». Твори одних, певне, назавжди залишаться надбанням вузького кола інтелектуальної еліти. Інші, навпаки, догоджають смакам широкої публіки. Найталановитіші знаходять тонкий компроміс між цими двома крайнощами, а є щасливці, кращі твори яких, ледве народившись, назавжди залишають свого автора та йдуть у самостійне життя.

Саме до таких митців належить Олександр Іванович Білаш. Для подібного гармонійного унісону між творчістю окремого композитора та музичним «нутром» його народу мають бути дуже вагомими причини. О. Білаш - лірик за природою свого обдарування. Лірична рефлексія, висока сентиментальність у найкращому розумінні цього слова, лаконізм трагічних висловлювань, влучний психологізм - ось лише основні емоційно-образні грані його творчості. Не секрет, що саме ці ознаки найчастіше складають засадничі риси українського національного характеру.

Про творчість та особистість Олександра Білаша було й буде сказано безліч теплих слів. Хоча, здається, слова тут вже недоречні. «Два кольори», «Ясени», «Сніг на зеленому листі» та ще понад дві сотні таких пісенних «дітей» - давно вже не просто вокально-інструментальні

твори у куплетно-строфічній формі. І це не просто найпоказовіші музичні пам'ятники лірично-мажорної пісенності радянської доби, як би пафосно це не звучало - але цими мелодіями тепер співає сучасна Україна, подібно Італії з її «Santa Licia» та «Torna Sorriente» [4, с. 1-8].

В усіх своїх творах молодий композитор виявляє надзвичайну зрілість і винахідливість, уміння розвивати й поєднувати суперечливі мотиви, здатність до цілісного й діалектичного охоплення широкого тематичного полотна. В репертуарних збірниках для художньої самодіяльності, в газетах, журналах починають з'являтися пісні О. Білаша. Уже перші твори композитора вказують на особливе обдарування митця як лірика. Тяжіння до ліричних образів простежується і в поезіях майстра: Я вмер би того ж дня, Коли б сказала мати, Що я не зможу заспівати Бодай одну з своїх пісень Про Україну.

Пісні Олександр Білаша стали народними, духовним небом України. Він створив особливий пісенний жанр – пісню з глибокою філософською і психологічною напругою, на зіткненні почуттів, на вічній драмі недосяжності гармонії у світі. В Олександрі Івановичі, окрім пісняра, жив ще й автор великих музичних форм.

Кожна пісня О. Білаша має свою особливість та неповторність. Її не сплутасш з творами інших композиторів, але дивина його мистецької самобутності полягає в тому, що маючи певні спільні риси, його солоспіви й хори зовсім несхожі один з одним. В кожній пісні, в кожному його творі відлунюється українська мелодика, є щось сонячне, іскристе, віртуозне, побудоване на звичайній для автора елегійній основі [3, с. 253].

До останніх днів життя О. Білаш продовжував писати вірші і музику. «Українська естрада переживає не кращі часи, теле - та радіоэфір засмічений третьорядними творами, три акорди подаються як шлягери, безголосі співаки очолюють численні хіт-паради, немає особистостей, нових цікавих імен», — щиро переживав композитор. Він гордився тим, що його твори виконували такі майстри співу як Дмитро Гнатюк, Анатолій Мокренко, Микола Кондратюк, Раїса Кириченко, Людмила Зікіна. Олександр Іванович вважав, що краще нехай його твори лежать у шухляді письмового столу, чекаючи свого часу, ніж лунатимуть з вуст безголосих «зірок». - «Я, напевно, старомодний, але в співака повинен бути голос та індивідуальність. Тільки якщо артист пропустить пісню крізь своє серце, вона знайде відгук у слухачів», - вважав маестро.

Понад дві сотні пісень створив відомий український композитор-пісняр Олександр Білаш (1931-2003), які мають зайняти особливе місце у шкільному переліку музичних творів програм з музичного мистецтва сучасних навчально-виховних закладів. Серед них - балади, ліричні пісні-романси «Ясени», «Прилетіла ластівка», «Сніг на зеленому листі» на вірші М. Ткача. Улюбленою для багатьох українців стала пісня «Два кольори» на слова Д. Павличка. У цьому творі з неперевершеною глибиною, передано філософію життя, в якому майже завжди поруч

ідуть червоне й чорне, любов і журба. Символом «малої батьківщини» виступає у поезії полотняна сорочка, вишита ненькою «червоними і чорними нитками».

Збагатили українську пісенну спадщину чудові пісні «Осіннє золото» та «Києве мій» І. Шамо, «Чарівна скрипка» І. Поклада, «Степом, степом» та «Мамина вишня» О. Пашкевича, «Очі волошкові» та «Пісня з полонини» С. Сабадаша, «Чорнобривці» та «На калині мене мати колихала» В. Верменича.

В мелодії нота, як буква у слові. Мелодія в пісні, як слово в рядку. А пісня алмазом виблискує в мові, А мова у музиці – травнем в садку.

Ці авторські поетичні рядки цілком можна вважати творчим кредо Олександра Білаша. Відомо, як довго і прискіпливо композитор шукав поетів, чиї натхненні вірші викликали б до життя новий пісенний шедевр. Не кожен поет-сучасник був «озвученим» самим О. Білашем.

Серед них – А. Малишко, О. Підсуха, Д. Павличко, Л. Забашта, М. Ткач, І. Драч, М. Стельмах, Є. Гуцало, Б. Олійник та безліч інших авторів, як відомих, так і маловідомих, професіоналів та аматорів. Адже, за словами самого композитора: «Для мене в поезії немає авторитетів - я пишу пісні на хороші слова і для мене не має значення, хто їх автор». Звичайно, пісні та солоспіви писалися і на тексти класиків (Т. Шевченко, Л. Українка, І. Франко, О. Олесь, О. Фет, та ін.).

Проте далеко не завжди О. Білаш шукав «чужих» слів: окрім музики, іншою іпостасю його ліричної творчої душі була поезія. «Та хто ж він насправді, Олександр Білаш – більше композитор чи все ж таки поет?» – цілком переконливо запитує дослідниця І. Сікорська. В період між 1977 та 2001 рр. ним було створено десять поетичних збірок, серед них – «Мелодія», «Криниця», «Ластів'яні ноти», «Мамине крило» та ін. Причому найбільша їх кількість – в останнє десятиріччя життя та творчості (за словами І. Сікорської, «занурення у віршо - творчість ставали все частішими і частішими») [5].

Отже, все-таки саме пісня - є наріжним каменем у творчості композитора. Чому ж невеликий за обсягом твір – «просто» пісня – за силою свого емоційного впливу на слухача прирівнюється до частини великої симфонії?

Пісні Білаша являють собою гармонійний синтез високо-поетичного слова та прекрасної мелодії, в якій кожна інтонація тексту знаходить своє найвлучніше віддзеркалення. Мелодія є мікстом вокалізованої декламації та романсових інтонацій з елементами ліричної народної пісенності. Синтез мелодії і слова поєднується найчастіше із танцювальною (переважно вальсовою) або маршовою часом з опосередковано виявленим інонаціональним началом (запальні ритми у пісні «Молдаваночка»). Здійснити таке поєднання різних видів мистецтв, музичних жанрів та засобів виразності набагато простіше в масштабній площині опери чи симфонії.

Ще одна унікальна риса вокальних творів О. Білаша – їх універсальність, «всеужитковість». Вони однаково доречні і в філармонійних концертах, і на широкій естраді, у шкільному переліку мистецьких творів і – ніде правди діти – за сімейним столом. Серед виконавців пісень композитора – Д. Гнатюк, К. Огневий, М. Кондратюк, А. Мокренко, Ю. Гуляєв, О. Таранець, Р. Кириченко, Є. Мірошніченко, Н. Матвієнко, В. Зінкевич, В. Шпортюк. Традиції ліричної пісні П. Майбороди, Г. Жуковського, І. Шамо відбилися на інших жанрово-тематичних пісенних різновидах (марш, гімн, драматичний монолог). Поширилося використання хорових вокалізів, відбулося творче переосмислення цього прийому на самобутньому національному ґрунті.

На жанрі пісні відбилася і загальна для сучасної музики тенденція до використання фольклорного матеріалу. Композитори прагнули відтворювати не певні ознаки народної пісенності, а глибину суть її образної природи, структури, мови. Автори шукають нових виражальних засобів для втілення особливостей музично-фольклорного мислення. Оновлення масової пісні: посилення ліричного струменя, розширення тематики, збагачення стилістики.

Лірико-модернізація масової пісні громадянського спрямування виразно позначилася на численних піснях, в яких патріотична ідея узагальнюються через розкриття любові до рідного міста (краю). В них помітного значення набувають пейзажні мотиви (оспівування неосяжних ланів, річок, гірських круч, чарівних краєвидів). Самостійне тематичне відгалуження цього пісенного напрямку намітилось в циклі пісень про міста, республіки. Кращі з них стали своєрідними пісенними емблемами («Києве мій» І. Шамо) [2, с.19].

Важлива риса образно-інтонаційної драматургії масової ліричної пісні, що йде з глибини фольклорної традиції, – психологічний зв'язок між емоційним життям людини і природою, передача почуттів людини в поетичній паралелі з її образами. Найчастіше композитори звертаються до жанру веснянок (втілення народного уявлення про одвічну красу природи, молодості, кохання) – «Понеси мене, весно» Б. Буєвського (вірші В. Бровченка), «Веснянка» О. Білаша (вірші Д. Павличка), «Веснянка» Є. Козака (вірші Р. Братуня), «Веснянка» Є. Зубцова (вірші В. Сосюри) та ін.

Висновки. Отже із впевненістю можна сказати, що одна з провідних тенденцій творчості О. Білаша – збагачення масової ліричної пісні, образно-мовною стилістикою класичного українського фольклорно-побутового романсу.

Індивідуальність стильової інтонації композитора склалася на ґрунті народнопісенного мелосу, це проявляється в особливій відвертості, мелодичній щедрості, емоційній свободі вислову. Ці тенденції яскраво простежуються у ліричних творах «Цвітуть осінні тихі небеса» (вірші А. Малишка), пісня «Два кольори» (вірші Д. Павличка) за жанровим різновидом – філософський романс-роздум, «Впали роси на покоси» і «Лелеченьки» (вірші Д. Павличка), «Ясени» (вірші М. Ткача) та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ануфрієва О. Олександр Білаш: «Я з пісні народної виріс»/Ольга Ануфрієва // Дзеркало тижня. - 2013. - 30 берез. - 5 квіт. - С. 11.
2. Білаш О. Олесь Білаш: «Батькові поталанило - його пісні не зіпсували» // Демократична Україна.- 2011. - 11 берез. - С. 19.
3. Даньшина Т. Постать Олександра Білаша в контексті розвитку української культури другої половини ХХ століття / Тетяна Даньшина // Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство. - 2012. - Вип. 42.- С. 253 - 258.
4. Олійник Б. «Я з пісні народної виріс» / Борис Олійник // Літературна Україна. - 2009. - 19 берез. - С. 1,8.
5. Павличко Д. Дмитро Павличко: «Із Олександром Білашем пощастило у 1964 році написати нашу головну пісню «Два кольори», яку КДБ вважало Гімном ОУН» // Культура і життя. - 2014. - 7 берез. - С. 4.

*Шабатівський Василь
Науковий керівник – доц. Ороновська Лариса*

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В НУШ

Постановка проблеми. Народні музичні інструменти України - це яскрава сторінка історії музичної культури українського народу. Вони виявляють багатство його душі, свідчать про високу матеріальну та духовну культуру. Українські народні музичні інструменти є ще одним підтвердженням наспівного, мелодійного характеру української музики, її багатоголосся.

Своїм корінням ці найперші музичні інструменти сягають часів Київської Русі. Музичні інструменти, як і загальна культура українського народу, мають у своїй біографії драматичні й навіть трагічні сторінки. Історія існування українських народних інструментів свідчить про те, що ще у XVI столітті музиканти об'єднуються у цехи – у Києві, Харкові, Прилуках, Чернігові.

А вже на початку XVII ст., у 1627 році виникають «капелії», при яких існували школи, що готували музикантів-литавристів та сурмачів.

Кожний полк козацького війська мав свою полкову музику і музикантів (трубачів, сурмачів, литавристів тощо). У кінці XVIII - на початку XIX ст. виникали й існували цілі рогові оркестри. Вони відзначалися інтонаційною стійкістю, високою виконавською майстерністю. Серед музичних інструментів особливою гордістю у музичному житті українського народу була кобза-бандура, з якою тісно пов'язаний героїчний епос українського народу, його життєва та волелюбна вдача. Кобза-бандура завжди супроводжувала виконання українських дум. У XVIII ст. бандура стала популярною серед українського та польського народів. Історія донесла до нас імена відомих бандуристів: Остапа Вересая, Андрія Шута, Федора Холодного, Павла Братиця, Михайла Кравченка, Гната Гончаренка. До основних і найпопулярніших українських народних інструментів належать: кобза, бандура, ліра, свистульки, окарини, скрипки, сопілка та її різновиди, сурми, ріг, ріжки, цимбали, шумові та ударні музичні інструменти та ін. У період відродження національних традицій українське народно-інструментальне виконавство, як величезна духовна скарбниця, повинно зайняти своє місце в системі музично-естетичного виховання дітей в загальноосвітній школі [1, с. 3-4].